

Groenten kweken bij meester Bert

‘Dan loopt er meer geluk door Nederland’

Bert Ydema (64) heeft afscheid genomen van zijn werk op de schooltuin. Hij maakte bijna veertig jaar lang op zijn manier Amsterdamse kinderen vertrouwd met natuur en voedselproductie. Essentie daarin was motivatie en beleving.

Bert Ydema

‘Meester Bert’ liet kinderen op de schooltuin zien, voelen en beleven. Hij vertelde over het mooie van het leven en de herkomst van onze voeding. Het maakte vaak diepe indruk, zo blijkt uit reacties van mensen die er ooit een tuintje hebben gehad. Daar is ook een film uit voortgekomen. De documentaire *De Groene Hemel* werd op 12 mei door de NCRV uitgezonden.

Bert Ydema heeft vorig jaar het beheer van de schooltuin overgedragen. Hij ontvangt me thuis in Almere en toont trots zijn tuin. Veel planten uit mediter-

raans gebied. Als beheerder woonde hij op de schooltuin bij de Westergasfabriek (Amsterdam-West), maar daarna moest hij andere woonruimte zoeken. Hij vertelt over motivatie, aanpak en de dingen die hij wilde overdragen.

Wilde aardbeitjes

“Waar komt ons eten vandaan? Wat betekent de natuur voor ons? Hoe groeien gewassen? En bovendien de gedachte dat de natuur leverancier is van alles wat we gebruiken. Er is geen binnen zonder buiten. Dat zou je graag eens willen uit-

leggen. Als je die kinderen weet te enthousiasmeren, dan kun je echt dingen overbrengen. Op de schooltuin lukte dat.

Als leerkracht moet je er eigenlijk altijd van uitgaan: hoe dacht ik vroeger en waar hield ik van toen ik zo oud was? Ik weet dat ik het als jochie heerlijk vond om de Zuidelijke Wandelweg (in Amsterdam-Zuid) op te gaan. De groene hemel in, zoals in de film van Roel van Dalen. Een vriendje wist een velduil te zitten, we keken in de sloot en plukten wilde aardbeitjes. We kropen onder een heg door en zagen wilde rozen. Dat gevoel kost niets.

Als je dat een beetje mee kunt geven, loopt er misschien heel wat meer geluk door Nederland dan nu. Mooi als kinderen die ik vroeger had en op vakantie zijn, zeggen: ‘verrek, dat is die plant die ik bij meester Bert op de tuin heb gekweekt’. Je vindt bij mij dan geen diepe waarheden, maar het gaat om basale ervaringen.”

Batterijen

“Ik zou naar het Ignatius College gaan (vwo), maar ik wilde eigenlijk in het groen. Het werd de Rijks Middelbare Tuinbouwschool in Aalsmeer. Die had echt status toen. Verder heb ik een pedagogisch-didactische opleiding gevolgd en een cursus coördinator natuur- en milieueducatie.

Na afstuderen werd ik vertegenwoordiger in anjerstekken. Ik heb heel Europa doorgereden. Na een jaar kon ik via de Gemeentelijke Stichting Amsterdamse

Schooltuinen aan de slag als tuinman, met kans op doorstroming, maar ik werd al bijna direct voor de klas gezet. Mijn voorganger zei dan: 'Bert, neem jij ze maar.' Dat ging me goed af. En via allerlei tuinen kwam ik ten slotte op de Mr. A. de Roostuin.

Veel van de assistenten die ik er heb gehad zijn nu tuinleider op een andere schooltuin. Er zijn naast onze tuin nog twaalf schooltuinen in Amsterdam en er zijn er in Den Haag en Rotterdam. Ook verder in het land, maar die worden minder gesubsidieerd en kunnen daardoor minder professioneel werken. Volgens mij bereik je meer als je continuïteit biedt. Als ze gewoon elke week op de tuin komen. Dan kun je ze bewust maken. Je zou het kunnen zien als niet-elitair biologieonderwijs. Een combinatie van theorie en no-nonsens aan de slag. Met je handen in de grond. Simpel en basaal. Letterlijk terug naar de roots: wat doen planten in de grond? En dan zie je de plantjes de grond uit komen. De radijsjes, de sla, de worteltjes.

Dan wijs je erop dat je van een 'dood zaadje' iets levends krijgt. Dat je er poep bij gooit en hoe dat alles met zonlicht wordt omgezet in energie. En hoe bijzonder dat dat is. De kinderen die verder willen, in biologie bijvoorbeeld, gaan vragen stellen en verder kijken.

We lopen welbeschouwd toch op zonne-energie. De batterijen voor het leven liggen in de tuin. Als je daar begrip voor kunt opbrengen, dan realiseer je je dat je zorgvuldiger met de natuur moet omgaan. Ik beschouw mezelf niet als een groene dominee. Het gaat me om begrip en respect voor de natuur. Maar je kunt daar ook verschrikkelijk veel plezier aan beleven.

Als je 's ochtends vroeg een bloemknop ziet uitkomen, dan kan dat sociale gevolgen hebben. Het beïnvloedt je humeur en je bent aardiger tegen je partner en collega's."

Mijn maïs

"Hoe ik les gaf? Ik was af en toe streng. Dat zie je in de film ook wel. 'Heel goed', reageerden mensen die het hadden gezien. 'Het is heel goed dat u ze zo aanpakt'. Ik maak het daarna weer goed:

'ik hoop dat je begrijpt waarom ik zo reageer', zeg ik dan tegen het kind. 'Anders zeg je over een half jaar: 'op de schooltuin was het helemaal niet leuk.' Maar het was leuk en ik gaf les met passie. Dat zeker. Ik heb er ook heel wat keren horen zeggen dat het de leukste les was van de hele school.

Eigenlijk vind ik dat opmerkelijk. Misschien zou het basisonderwijs wat minder statisch moeten zijn. Ik ben voor aanschouwelijk onderwijs. Laten zien: wil je thee, dan zullen we eens kijken hoe we dat kunnen zetten.

Er kwamen allerlei leerlingen, bijna 20.000 in totaal: van grachtenpanden tot zmok-kinderen. Van zwarte scholen, witte scholen, alles. Tien verschillende nationaliteiten op een dag.

Ik heb ook aan voortgezet onderwijs lessen gegeven, bijvoorbeeld over kamerplanten voor de toenmalige huishoudschool. Ze belden soms: heb je nog een week over? Ik heb ook lezingen gedaan over het sociale gedrag van kinderen op de tuin en over: hoe je met die kinderen op de schooltuin moet omgaan.

Hoe je met hen moet omgaan? Ik geef ze een bepaalde verantwoordelijkheid.

'Als je klaar bent, dan help je je buurman.' Voor gezamenlijke maaltijden gaan ze de schooltuin op met een boodschappenbriefje voor diverse groenten. En pesten, dat sta ik hier echt helemaal niet toe.

Die maaltijden waren altijd op het eind van het schooltuinjaar. We maakten soep met twaalf, dertien soorten groenten. 'Daar zit mijn maïs', riepen ze dan. Je eigen groenten is natuurlijk ook wel speciaal. Heel veel kinderen eten weinig groente, maar ga je het zelf kweken en klaarmaken, dan is het iets van hen geworden. Dan is het het lekkerste wat er is."

Filosofische gedachten

"Mijn zorg was dat de tuin in orde was voor onderwijs. Het programma begon in januari, voor groep 6. Doelessen over hoe zit grond in elkaar en wat is zaad eigenlijk. Zodra het warmer werd, ging je op de tuin aan de gang. In weer en wind, of het moest heel bar zijn. Als je op tijd begon met kweken, kon je elke keer wat meenemen.

Schooltuin

De Mr. A. de Roostuin meet ongeveer anderhalve hectare. Er is plaats voor vijfhonderd tuintjes. 480 zijn er nu bezet en bij elk van die tuintjes staat een persoonlijk bordje met naam: Lars, Samira, Anouk, Esra, Amber, Jim of Soraya.

Wim Osinga heeft er Bert Ydema opgevolgd, in dienst van Stadsdeel Westerpark. Hij heeft vanmorgen zijn laatste groep gehad voor de vakantie; zeventig kinderen die na de vakantie terugkomen in groep 7. Er zijn nu alleen kleuters op bezoek. Die willen voor een foto wel even tussen de tuintjes doorrazen en wat zand in hun hand nemen.

Osinga, opgeleid op de lerarenopleiding van Hogeschool Inholland, heeft vier jaar biologie en verzorging gegeven op een middelbare school. Hij is, net als meester Bert, heel enthousiast over het werk op de tuin. Doel is kinderen natuurbeleving bijbrengen en ze bewust te maken van hun leefomgeving. Ervaren en ontdekken. Gezonder eten zou je als nevendoeel kunnen zien. Hoofdactiviteit is het jaarrondprogramma. Dan tuinieren de medewerkers met kinderen uit het basisonderwijs en ze krijgen veldbiologie. Verder is er ook kleutertuinieren, waarbij kinderen in een tuin gewassen kweken, met hun zintuigen kruiden ontdekken, groentesoep koken en bloemschikken.

Ja, kinderen veranderden op de tuin. Er zijn er die angst hebben voor grond en terugschrikken voor beestjes. Ze komen in hun mooiste kleren hier; bang voor een pier en niet voor een auto. Maar die angst raken ze bijna altijd helemaal kwijt zodra ze hier aan de gang gaan. Als je het met z'n allen doet, is het geen probleem. Gezamenlijk tuinieren zorgt dat je angst verdwijnt.

Tijdens veertig jaar op de tuin werken, kom je ook wel eens op filosofische gedachten. Of je wijst op de nevel die over de tuin hangt en op de lucht: kijk, wat een prachtige wolken! Of je vraagt aan het begin van de les bijvoorbeeld: 'wees allemaal eens heel stil en luister naar de vogels'. Even genieten en proberen dingen te zien. Bijvoorbeeld de verschillende kleuren groen op de tuin. Nee, ik ben niet gelovig. Of er iemand achter zit, dat kan ik niet invullen. Dat moet je zelf doen. Maar je gaat wel heel goed begrijpen hoe tijdelijk en vergan-

kelijk het allemaal is. Alles stort weer in, maar jouw energie gaat nooit verloren. Je geeft het weer door. Ik sta ook achter het kringloopdenken en dat je welbeschouwd eigenlijk geen afval produceert of hoeft te produceren."

Miljoenen jaren

"Wat me wel tegenviel was dat je altijd moest knokken voor de heren en dames subsidiegevers. Altijd weer bewijzen dat de schooltuin echt van belang was. In die zin is de film best een genoegdoening. De ellende is dat de gedachte altijd was: tuinonderhoud is voor domme mensen. Dat soort gedachten maken dat het werken in het groen niet als volwaardig wordt beschouwd. Zo van: 'dat kan toch iedereen'. Nee, dat kan niet iedereen. Ik heb mijn hele leven gevochten tegen dat soort ideeën. Hoe ik zou willen dat kinderen op mij terugkijken? Als een bevlogen iemand die de gevoelens die hij zelf heeft, over

Het boek

Het boek *De Groene Hemel* met documentaire op dvd (ISBN 9789021534077) gaat over hoe kinderen (weer) bij de natuur betrokken kunnen worden. Hoe creëer je een schooltuin in de achtertuin? Gericht op een brede doelgroep, namelijk ouders, onderwijzers en iedereen die het belang ziet van aanschouwelijk natuuronderwijs. Verkrijgbaar in de boekhandel.

wilde dragen. Dat klinkt nogal pretentius, maar wat ik ze wilde bijbrengen is in elk geval dat de natuur zo bijzonder in elkaar zit. En dat als je er maar zuinig op bent, dat het dan ook miljoenen jaren zo kan doorgaan." □

NME in basisonderwijs

Het verhaal van Ydema past in een trend waarbij wordt benadrukt dat natuurbeleving vooraf gaat aan kennis. Het gaat allereerst om authentieke ervaringen. Natuur- en milieueducatie is te plaatsen binnen de kerndoelen van het primair onderwijs onder 'oriëntatie op jezelf en de wereld': zorg voor het milieu, bouw van planten, dieren in hun leefomgeving. Het zou uiteindelijk effect kunnen hebben op duurzaamheid en

draagvlak voor natuur en milieu. Ook Minister Verburg (LNV) wil de jeugd betrekken bij productie van (goed) voedsel in de landelijke omgeving. Zij verwacht dat kinderen zo gelukkiger worden en meer binding krijgen met de natuur. NME, waarvan het belang politiek vanaf halverwege de jaren 80 wordt onderkend, is in het basisonderwijs echter nog lang niet altijd structureel. Er zijn behalve de schooltuinen regionale NME-centra en er zijn IVN-consulenten waar scholen kunnen aankloppen, maar er is geen eindtoets. Er zijn dan wat NME betreft grote verschillen per gemeente, basisschool en leerkracht. Regionale NME-centra, zoals in Doetinchem (www.regionaal-nme-centrum.nl) of het Eksternest in Almere (www.eksternest.nl), benaderen basisscholen in de regio, lenen leskisten uit met materiaal voor veldonderzoek en ondersteunen of verzorgen

buitenlessen. Nationale parken hebben aanbod voor primair onderwijs. Soms wordt gebruik gemaakt van kinderboerderijen. En dan zijn er de schooltuinen, zoals in Amsterdam, waar gemeentelijke medewerkers lessen verzorgen. (Bron: Het faciliteren van natuur- en milieueducatie in het basisonderwijs, K.M. Sollart en J. Vreke, Alterra, Wageningen UR, maart 2008.)

De Kamer heeft februari van dit jaar ingestemd met de nota 'Kiezen, leren, meedoen' over versterking van NME, een actualisering van de rijksvisie uit 1988. Er is de komende vier jaar twintig miljoen euro beschikbaar gesteld. Geld dat wordt ingezet 'om jongeren beter te bereiken, inhoudelijke kaders te scheppen, meer vraagstukken te realiseren, meer aandacht te geven aan beleving, meedoen en invloed uitoefenen en meer bestuurlijke regie te organiseren'.

